

Dizajn ili evolucija?

(JOHN LENNOX, *JE LI ZNANOST POKOPALA BOGA? KRITIČKA ANALIZA SUVREMENIH OBRAZACA MIŠLJENJA O ODNOSU VJERE I ZNANOSTI*, PREV. ANTON ŽAGAR, EUROLIBER – STEP, SPLIT, 2013., 246 STR.)

Knjiga *God's Undertaker – Has Science Buried God?* autora Johna Lennox-a prvi je put objavljena 2009. godine na engleskome jeziku. Nakon četiri godine izlazi i hrvatski prijevod ove knjige pod nazivom *Je li znanost pokopala Boga?*, preveo ju je Anton Žagar, a izašla je zahvaljujući suradnji Eurolibera i STEP-a.

Kako je vidljivo već iz samoga naslova knjige, djelo se bavi analizom suvremenoga odnosa vjere i znanosti – debate koja posljednjih godina sve više uzima maha. Lennox, koji je inače profesor matematike i filozofije znanosti, zauzima teističko stajalište te svojim pisanjem pokušava dokazati da vjera i znanost nisu isključive, nego da upućuju jedna na drugu. Glavni su fokus Lennoxova pisanja djela najpopularnijih ateističkih znanstvenika današnjice: Stephena Hawkinga, Daniela Denneta, Petera Atkinsa i ostalih, kojima se on odlučno suprotstavlja, no ipak djela Richarda Dawkinsa glavni su cilj njegove kritike.

Samo djelo napisano je na 246 stranica i podijeljeno na 12 poglavlja u kojima autor prolazi kroz sve najvažnije točke te debate te pokušava doprijeti

do razloga zbog kojih se znanost i religija tako često uzimaju kao oprečne. Lennox se na samome početku knjige opredjeljuje za stav inteligentnoga dizajna, no i upozorava na čestu zabunu između toga stava i kreacionizma, koji po njemu ne može biti relevantan u toj debati zato što unaprijed odbacuje bilo kakve znanstvene dokaze. No i sam je izraz „inteligentni dizajn“ za nje ga manjkav te kaže da bi bilo najbolje govoriti o „inteligentnome uzroku“ kao osnovnome stavu koji on zastupa.

U prvome poglavlju naslovljenom *Rat svjetonazora* pokušava se objasniti izvor neprijateljskoga raspoloženja znanosti prema religiji. Analizirajući stavove Richarda Dawkinsa, Lennox dolazi do zaključka da stavovi pojedinih znanstvenika ipak nisu stavovi znanosti te sugerira da ipak ima i jako utjecajnih znanstvenika koji su religiozni. Dalje nastavlja tezom da je opreka između znanosti i religije umjetno stvorena te da je znanost zapravo zaboravila gdje ima svoje korijene. U skladu s tim donosi opovrgavanje slučajeva koji se uzimaju kao tipični primjeri u kojima je religija bila u sukobu sa znanostima, među kojima

je najpoznatiji svakako onaj između Galileja i Crkve. No Lennox ipak priznaje da postoji konflikt, ali to je konflikt između teizma i naturalizma, a problem koji se javlja zapravo je odnos znanosti prema teizmu i prema naturalizmu.

U drugome poglavlju pod nazivom *Doseg i ograničenja znanosti* autor pokušava definirati znanost i pokazati koji su dosezi znanosti. Navodeći primjere drugih znanstvenika i filozofa, među njima i Paula Kurtza, Lennox kaže da je velika težnja da se znanost izjednači s naturalizmom. No on kaže da znanost ipak ima svoje korijene u filozofiji i metafizici i ne mogu se svi aspekti znanosti svesti na naturalizam. U daljnjem pojašnjavanju kaže da znanost ne drži univerzalnu istinu, odnosno nije jedini način na koji ljudi mogu spoznati istinu. Umjetnost, književnost, filozofija i glazba leže izvan dosega znanosti te znanost ne može izreći nikakvu istinu o njima. Na kraju poglavlja Lennox se suprotstavlja tezi da je Bog nepotrebna hipoteza. Naime objašnjavanje kako neka stvar funkcionira ne isključuje tvorca koji je upravo napravio da stvar tako funkcionira. Prema Lennoxu upravo to dokazuje baš suprotan stav, to što nešto postoji i ima zakone prema kojima funkcionira, upućuje na inteligentnoga tvorca.

U trećem poglavlju pod nazivom *Redukcija, redukcija, redukcija...* Lennox govori o želji modernih znanstvenika

da sve zakone što više reduciraju da bi na kraju dobili set pravila koji će objašnjavati cjelokupnu stvarnost. Najnoviji pokušaj toga je postavljanje *Teorije svega*. No Lennox upozorava na opasnosti takvih pokušaja jer onda se iz vida lako gubi cjelokupna slika. Odnosno složeni sustav je vrlo često teško objasniti pomoću pojednostavljenih dijelova, npr. voda ima mnogo više svojstava nego što bi se to moglo zaključiti proučavajući vodik i kisik zasebno. To Lennox naglašava zato što pojedini znanstvenici pokušavaju reducirati cjelokupni ljudski život samo na fiziku, pri čemu on ističe važnost ljudskih emocija, univerzalnih vrijednosti poput ljepote i istine i, na koncu, samih umjetnosti pri pobijanju takvih stavova.

Sljedeće poglavlje nosi naziv *Dizajnirani svemir?* u kojemu Lennox na temelju kozmologije i biologije donosi znanstvene priloge za inteligentni dizajn. Što se tiče kozmologije, tu je stvar prilično jasna; teorija da je svemir imao početak te precizno ugođen svemir najbolji su mogući prilozi u korist inteligentnomu tvorcu. A budući da veliki broj znanstvenika, i teističkih i ateističkih, podržava teoriju Velikoga praska, odnosno da je svemir imao početak, Lennox kaže da i teistički pristup objašnjenju svemira ima svoje znanstvene dokaze i ne temelji se isključivo na slijepoj vjeri.

Peto i šesto poglavlje u knjizi bave se biološkim problemima nastanka i postojanja svijeta, konkretno teorijom evolucije. Poglavlje pod nazivom *Dizajnirana biosfera?* pokušava odgovoriti na pitanje otklanja li evolucija potrebu za Stvoriteljem. Lennox ističe kako upravo Dawkins ustraje na toj tezi te kaže da evolucija definitivno potkopava bilo kakvu potrebu za Božjom egzistencijom. No ipak Lennox i ovdje ukazuje da je evolucija samo mehanizam po kojem se stvari odvijaju i da sama po sebi ne isključuje dizajnera koji je taj mehanizam osmislio, odnosno ni na koji način ona ne isključuje Boga. No Lennox ne staje tu, nego se usuđuje dalje propitivati vrijednost postavki evolucije. Prvo se ograđuje izjavom da ne želi dovesti u pitanje stvaranja različitih varijacija koje postoje u živome svijetu, a za koje je očito zaslužna evolucija. Ipak, on se pita može li evolucija sama nositi čitav teret koji joj je navaljen na leđa – da je zaslužna ne samo za razvoj nego i za postanak svih živih bića. Tim se problemom bavi poglavlje pod nazivom *Narav i doseg evolucije*. Lennox inzistira na tome da se moraju razlikovati makroevolucija i mikroevolucija. Dok on nema nikakvih prigovora mikroevoluciji koja objašnjava varijacije, ipak je makroevolucija po njemu nemoguća. Kao prilog toj tezi daje paleontološka istraživanja koja nisu dala nikakve prijelazne oblike između različitih vrsta, iako je Darwin

predvidio da bi ih trebalo biti mnoštvo. Tako se pokazuje da dokazivanje evolucije na makrorazini nije jednostavan zadatak.

U sljedećem poglavlju pod nazivom *Podrijetlo života* Lennox govori o kompleksnosti bjelančevina te mogućnosti njihova slučajnoga nastanka. Svaka bjelančevina je tako kompleksno sastavljena da bi vjerojatnost njezina slučajnoga nastanka bila $10^{40.000}$ naprema 1. Lennox to slikovito opisuje da bi to bilo približno tomu da tornado koji prolazi kroz smetlište napravi Boeing 747. Na temelju takvih statističkih vjerojatnosti zaključuje da je gotovo nemoguće da je život nastao slučajno bez ikakva inteligentnoga unosa informacija.

Osmo poglavlje knjige nosi naslov *Genetski kod i njegovo podrijetlo* u kojem se raspravlja o DNK-u te načinu kako nastaje. Poznato je da su za nastanak DNK-a potrebne bjelančevine i RNK, no problem je što bjelančevine ne mogu nastati bez informacija koje su sadržane u DNK-u. Tako se javlja staro pitanje, što je bilo prije, kokoš ili jaje. Lennox posebno ističe činjenicu da su svi ti procesi toliko sofisticirani da se dan danas nijedan stroj ili računalni softver ne može mjeriti po kompleksnosti.

Deveto poglavlje knjige pod naslovom *O informaciji* donosi zanimljive podatke o načinu funkcioniranja i prenošenja informacija u ljudskome genomu. Na koji god način pokušali

sagledati taj problem, ne može se dokazati da DNK proizvodi te informacije, stoga Lennox zaključuje da su one nužno morale biti unesene vanjskim utjecajem. No Dawkins se ne slaže s tim, nego kaže da je moguće da je prirodnim procesima nastala specifična kompleksnost ljudskoga DNK-a. Time se bavi deseto poglavlje knjige pod nazivom *Majmuni za pisačim strojem*. Dawkins dakle kaže da se nevođenim prirodnim procesima može objasniti podrijetlo informacije. Slika koja se često daje za to kaže da bi majmuni koji nasumično tipkaju, uz dovoljno dug životni vijek i neograničenu količinu papira i energije, na kraju nasumično natipkali neki Shakespeareov sonet. No Lennox kaže da se čisto matematičkim izračunima dolazi do zaključka da kad bi takvo nešto bilo moguće, jednostavno ne bi bilo dovoljno vremena u povijesti svemira da se takvom slučajnošću razvije život iz neživoga. Dawkins ublažava takav stav kazujući da se svi ti procesi nastanka života događaju postupno, a ne odjednom, te se tako zapravo povećavaju šanse da se život razvije. No Lennox ni u tome gledištu ne vidi nikakav pomak od ranije teorije.

Sljedeće poglavlje nosi naziv *Podrijetlo informacije*. Ovdje Lennox raspravlja o mogućnosti postojanja informacija i o tome što je zapravo informacija. Ljudski DNK sadrži informacije, no on je samo fizički posrednik koji prenosi

informacije, dok su same informacije nematerijalne, naglašava Lennox. On tu povlači analogiju između tih informacija i početka Ivanova evanđelja: „U početku bijaše Riječ“. Lennox te informacije koje su sadržane u ljudskome DNK-u smatra Božjom Riječi jer su te informacije nematerijalne i upravo po tome nisu mogle biti stvorene ni od čega materijalnog.

U posljednjem poglavlju knjige pod nazivom *Protivno prirodi? Ostavština Davida Humea* Lennox pobija Humeove dokaze o nemogućnosti postojanja čuda. Hume je pokušao dokazati da čuda nisu moguća jer krše zakone prirode i samim time su nemoguća. No Lennox koristeći Humeove argumente o uzročnosti, pobija te stavove i na kraju dolazi do zaključka da postojanje čuda nije isključeno bilo kakvim zakonima prirode.

Na kraju se može zaključiti da Lennox ne zauzima stav oprečan znanosti. Glavni je cilj njegova djela pokazati da znanost i religija nisu u međusobnome sukobu te da ne postoji nužnost odabira jednoga ili drugoga kao što to često znaju govoriti ateistički znanstvenici koji kažu da se znanost nikako ne može pomiriti s religijom. Za Lennoxu je znanost u opreci s naturalizmom koji se često uzima kao jedino ispravno tumačenje i polazište znanosti i tu nastaje problem. Svojim uvjerljivim izlaganjima Lennox pokazuje da je naturalizam

znanosti ipak manjkav te da nema, a vjerojatno neće nikada ni imati, odgovore na sva pitanja. S druge strane pretpostavka inteligentnoga dizajnera koji je stvorio svemir ipak pokazuje da može imati znanstvena utemeljenja; ona ne ovisi isključivo o vjeri. Time Lennox pokazuje da pitanja o postojanju Boga, odnosno inteligentnoga uzroka koji je stvorio svemir, mogu biti predmet ozbiljnih znanstvenih razmišljanja, a ne da ih se unaprijed odbacuje kao bezvrijedne.

Zoran Pervan

zoranpervan1@gmail.com